

सम्पादकीय

इन्टरनेट बन्द नहोस्

इन्टरनेट सेवाप्रदायक संघ नेपाल (आईस्पान)ले कुनै पनि बेला इन्टरनेट सेवा बन्द गर्ने चेतावनी दिएको छ । विदेशबाट ब्यान्डविथ आयात गर्दा तिर्नुपर्ने शुल्क तिन सरकारले भौँजो हालेपछि नेपालमा इन्टरनेट सेवा कुनै पनि समय बन्द हुनसक्ने चेतावनी दिएको हो । ब्यान्डविथको शुल्क तिन सेवा प्रदायकलाई सटही सुविधा दिन सरकारले सिफारिस नगरेपछि लामो समयदेखि भुक्तानी रोकिएको हो ।

सरकारले भने इन्टरनेट सेवा प्रदायकहरूले तिर्नुपर्ने कर भुक्तान नगरेकाले सिफारिस नदिएको दाबी गरेको छ । सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालयका अनुसार भने सेवा प्रदायकहरूले ग्रामीण दूरसञ्चार विकास कोष (आरटीडीएफ) र रोयल्टी नतिरेकाले विदेशमा भुक्तानी गर्नुपर्ने रकमका लागि नेपाल राष्ट्र बैंकलाई सिफारिस गर्न रोकिएको हो ।

तिनै नपर्ने कर तिन सरकारले दबाव दिएको जिकिर सेवा प्रदायकहरूले गरेका छन् । अर्थात्, प्रचलित कानुनले त्यो कर तिर्नुपर्ने हो वा होइन भन्नेमा दुई पक्षका बीचमा विवाद देखियो । यस्ता विवादको विधिपूर्वक बेलैमा निकारण गर्ने मूल दायित्व भने सरकारकै हो । अर्थात्, अर्घ्यलाई सरकारकै देखिन्छ । अर्कातिर नेपाल सरकार र नेपाली सेवा प्रदायक व्यवसायीबीचको विवादमा अर्को पक्षले पाउनुपर्ने रकम भुक्तानी रोक्नु यसै पनि न्यायसम्मत र विवेकपूर्ण हुँदैन । यसैले व्यवसायीको लोभ वा सरकारी अधिकारीको स्वार्थ एवं सनकका कारण 'अत्यावश्यक सेवा' बनिसकेको इन्टरनेट अवरुद्ध भए त्यो दुर्भाग्य हुनेछ । ब्यान्डविथ खरिद गरेबापतको रकम भुक्तान नभएमा सेवा रोकिन सक्छ । इन्टरनेट सेवा एक दिनमात्रै पनि रोकियो भने त्यसबाट व्यवसायीलाई मात्र होइन राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा नै ठूलै नोक्सानी हुन्छ । यसैले राष्ट्र बैंकलाई सिफारिस नगर्ने अड्को नथापीकन सरकारले पारस्परिक समझदारीमा समस्या समाधान गरोस् । लगानी सम्मेलनमा सरकारले नै यस्तो भ्रमेला गरेको थाहा पाए भने विदेशी लगानीकर्ताले के ठान्ला ? जसरी हुन्छ सरकारले यो समस्या समाधान गरोस् ।

• रमेशकुमार सिंह

विकासका लागि कम रकम विनियोजन हुने र विनियोजित रकम पनि खर्च नहुने परिपाटीले विकासको अवसरलाई पर धकेलिरहेको छ । निजी लगानीलाई समेत प्रोत्साहित गर्ने पुँजीगत खर्च नहुनाले रोजगारी सिर्जना र आर्थिक विस्तारमा बाधा उत्पन्न गराएको छ । परियोजनाको कुल लागतको ३० प्रतिशत श्रम खर्च हुने अर्थशास्त्रीय मान्यताका आधारमा हेर्दा पनि पुँजीगत खर्च पर्याप्त नभएर हरेक वर्ष हजारौँ नेपालीले रोजगारीको अवसर गुमाइरहेका छन् ।

नेपालमा यतिखेर थप १ प्रतिशत आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न एक खर्ब ६० अर्ब रुपैयाँभन्दा बढी पुँजीगत खर्च हुनु पर्छ । यसले कमजोर उत्पादकत्व र पुँजीको दक्ष प्रयोग हुन नसकेको देखाउँछ । अहिलेको समग्र परियोजना छनोटदेखि कार्यान्वयनको पद्धतिमा ठुलो समस्या छ । विकास कर्मचारीले मात्र गर्ने हो भने मान्यताले कर्मचारीतन्त्रको क्षमता र नैतिकताको रूपान्तरण नगरी संघीय शासनको भार बोकाइयो । विकासका नीतिगत र संस्थागत अवरोध हटाउने क्षमता र नैतिकता राजनीतिज्ञमा देखिएन । योजना छनोट र बजेट विनियोजन गरेपछि विकास स्वतः हुन्छ भन्ने मनोविज्ञान राजनीतिक नेतृत्वमा देखियो ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय तह समन्वय र अन्तरसम्बन्ध ऐन, २०७७ को दफा ४ (१) ले साभ्ना अधिकारमध्ये एकभन्दा बढी प्रदेश र तह समेट्ने आयोजनाहरू मात्र संघमा राख्ने भनेको छ तर टोलमा बाटो बनाउने खुद्रे योजनासमेत संघ र प्रदेशबाट सञ्चालित भइरहेका छन् । प्रदेश र स्थानीय तहहरूलाई हस्तान्तरण गरिनुपर्ने शिक्षा, स्वास्थ्य, वन, कृषि, भूमि लगायत क्षेत्र र सञ्चन सबै हस्तान्तरण हुन सकेका छैनन् ।

• वामदेव गौतम

म आफूलाई खगोलविद् ठान्दैन र अन्य प्रकारको वैज्ञानिक पनि ठान्दैन । अहिलेसम्म म यस्तो ज्ञान प्राप्तिका लागि जिज्ञासु विद्यार्थी मात्र हुँ तर मैले ब्रह्माण्डका बारेमा जति अध्ययन गरें, त्यसबाट मलाई लागेको छ- यो हेरक व्यक्तिले अध्ययन गर्ने विषय हो । यसको अध्ययनबिना कुनै पनि व्यक्तिले मानवजातिको सही इतिहास बुझ्न सक्दैनन् । आफूलाई विज्ञ ठान्ने जो कोही पनि यसको अध्ययनबिना अधुरो हुने छ । मलाई लाग्छ, यसको अध्ययन हरेक विद्यालय र महाविद्यालयमा अनिवार्य गर्नु पर्छ । यसो गर्न सकियो भने हाम्रो राष्ट्रले समृद्ध हुने शक्ति प्राप्त गर्ने छ । मैले यो रचना तयार गर्दा मार्क्सवादी दर्शन, गुगल सर्च, जेके फर अल तथा नासाका निष्कर्षहरूको सहयोग लिएको छु ।

के हो ब्रह्माण्ड ?

ब्रह्माण्डमा भौतिक वस्तु मात्र छ तर यो निरन्तर परिवर्तन र विकासको अवस्थामा छ । हरेक दिन बिहानदेखि बेलुकासम्म प्रकाश छर्ने जाज्वल्यमान सूर्यदेखि राति आकाशमा देखिने चन्द्रमा र असंख्य ताराहरू, पृथ्वीसहितका सम्पूर्ण ग्रह, उपग्रह र छुट्टै ग्रहहरू, समग्र वनस्पति, हिँड्ने, गुड्ने, पौडने र उड्ने सबै प्राणी, आकाश, हावा, पानीलगायत सबै तरल र ग्यास पदार्थ, माटो, चट्टान, सबै किसिमका खनिज, ताप, विद्युत्, चुम्बक, ज्ञान, विज्ञान

जब कि २०७६ सालमा नै मापदण्ड बनेको थियो । तसर्थ विकास प्रक्रियामा देखिएको केन्द्रीकृत सोच र मानसिकता नै पुँजीगत खर्च गर्न नसक्ने र गरेको पनि गुणस्तरीय नहुने समस्याको मूल कारक बन्न पुगेको छ ।

आयोजनाको मापदण्ड, आर्थिक, सामाजिक, रणनीतिकलगायतका लाभ विश्लेषण नगरी छिटो योजना बनाउने र बजेट विनियोजन गर्ने प्रवृत्ति सहित राजनीतिक तथा दलीय आधारमा खल्तीबाट 'ब्याक बक्स मोडेल' अनुरूप आयोजनाहरू छनोट गर्नु पनि पुँजीगत खर्च कम हुनुको कारण हो । सबभन्दा पहिले जग्गा प्राप्त हुनु पर्छ । साइट क्लियर गर्नु पर्छ । वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकार गर्नु पर्छ । लगानीको मोडालिटी तयार हुनु पर्छ । निर्माण सामग्रीको उपलब्धताबारे यकिन गर्नु पर्छ तर यसभन्दा अघि नै कार्यान्वयनका लागि हतार गरिन्छ ।

दक्ष र नैतिकतायुक्त, नेतृत्व लिने परियोजना व्यवस्थापक नियुक्त हुँदैनन् । कागजी बजेट सुनिश्चितताको आधारमा वैदेशिक स्रोतहरू यकिन नगरी वा नेपाल सरकारले गर्नुपर्ने सर्त पूरा नगरी पूर्वतयारी नहुँदै स्वार्थ अनुकूल स्पेसिफिकेसन, योग्यता निर्धारणका सर्त, हचुवाको भरमा ठेक्काको म्याद निर्धारण, विश्लेषणबिना प्याकेज र स्लाइस आदि गरी ठेक्का लगाउने प्रवृत्ति छ । प्रयोगशालाको व्यवस्था नहुनु, सुपरभिजन, रेकर्ड, प्रतिउत्तर वा निर्णय, भुक्तानी आदि तोकिएको समयमा गरिएको पाइँदैन ।

नदीजन्य निर्माण सामग्रीको अभाव छ । निर्माण क्षमता न्यून छ । धेरै ठेक्का ओगट्ने प्रवृत्ति छ । निर्माण क्षेत्रलाई उद्योगका रूपमा विकास नगरी पारिवारिक व्यवसायका रूपमा विकास गर्ने प्रवृत्ति रहेको छ । कठिन कामको प्राविधिक जनशक्तिको कमी छ । नयाँ र आधुनिक निर्माण उपकरण जस्तै- ट्रेन्च कटर, अस्टरबर्ग सेल, प्रिक्वास्ट प्रविधि आदि प्रयोगमा ल्याउन सकिएको छैन । परियोजनालाई राजनीतिक, प्रशासनिक, निजी सबै क्षेत्रबाट आर्थिक लाभ लिने स्रोतका रूपमा दुरुपयोग गरिरहेको छ । सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले समयसापेक्ष खरि

दसम्बन्धी, खरिद विधिसम्बन्धी कागजात, मापदण्ड, प्राविधिक निर्देशिका तयार नगर्नु, अनुगमनको नाममा नियामक निकायहरूले खरिदको सुरुवाती चरणमा महिनीसम्म निर्णय नदिने प्रवृत्ति रहेको छ । यसै गरी समयमा बजेट फुकुवा नहुनु, फुकुवा भए पनि निकास नहुनु, सोधभर्ना नदिनु वा आर्थिक वर्षको अन्त्यमा बजेट दिनु, रुख कटान वा राष्ट्रिय वन प्रयोगको स्वीकृतिमा वर्षौँ लामै प्रवृत्ति छ । डिजाइन तथा पूर्वानुमान गरिएभन्दा फरक अवस्था कार्यस्थलमा देखिनु, कार्यान्वयन चरणमा नयाँ थप क्रियाकलाप वा डिजाइन परिवर्तन हुनु, कार्यस्थलमा उत्तम प्राविधिक समाधानभन्दा राजनीतिको प्रभाव परेको छ ।

निर्णय गर्ने अधिकार माथिल्लो निकायमा केन्द्रीकरण हुनु र बाह्य स्रोतमा निर्माण हुने परियोजनामा ऋण सम्भौता सर्तका कारण संलग्न अन्तर्राष्ट्रिय निकायलाई कारबाही गर्ने प्रक्रिया भ्रष्टाटलो रहेको छ । निर्माण खरिद दसँग सम्बन्धित ऐन, नियमावलीको असल मनसायसहित राखेका प्रावधानहरू हचुवाका भरमा छिटो छिटो परिवर्तन वा संशोधन हुने गरेका छन् । नुनदेखि सुनसम्म, सियोदेखि बोइडसम्मको खरिद प्रक्रिया एकै किसिमको रहेको छ । प्राथमिकताप्राप्त राष्ट्रिय गौरव वा रूपान्तरणकारी भनिएका आयोजनाले कुनै विशेष सहूलियत प्राप्त गर्न सकेका छैनन् ।

विकास आयोजनाको काम हिमाली, पहाडी, भिरालो सहामा ढिलो हुन्छ । मौसमी समस्याका कारण निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, ढुवानी र काम गर्ने समय कम हुन्छ । परियोजना आफैँको र नियामक निकायसमेतको अनुगमन र मूल्याङ्कन कर्मकाण्डी र देखावटी, औपचारिकता र तीर्थाटनमा सीमित रहेको छ । नाम मात्रको कार्यसम्पादन सम्भौता, अनुगमन र मूल्याङ्कनबाट दण्ड र पुरस्कारसहित व्यवस्था लागु हुन सकेको छैन ।

उपाय

उल्लिखित समस्या समाधान गर्न नीतिगत, कानुनी र संरचनागत विषयवस्तुमा सुधारात्मक उपाय लागु गर्नु पर्छ । तीनै तहका सरकारले अनिवार्य रूपमा विश्वसनीय परियोजना बैङ्क निर्माण गरेर पूर्वसम्भाव्यता अध्ययन डिपिआर निर्माण तथा साइट क्लियरपश्चात् मात्र ठेक्कापट्टा र योजना निर्माण सुरु गर्ने बाध्यकारी व्यवस्था गर्नु पर्छ । आयोजना कार्यान्वयनमा प्रत्यक्ष संलग्न पदाधिकारी एवं ठेकेदार र परामर्शदातालाई तोकिएको जिम्मेवारीप्रति उत्तरदायी बनाउनु पर्छ । केन्द्रले कार्यान्वयनको चरणमा रहेका साना तथा मझौला आयोजनाहरू स्थानीय तह र प्रदेशमा हस्तान्तरण गर्ने एवं खर्चको गुणस्तर र समयलाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर आयोजना कार्यान्वयन गर्न सकियो भने आगामी दिनमा पुँजीगत खर्च बढ्न सक्छ । प्रक्रिया र पद्धतिका मसिना कुरा केलाएर अन्त्यारा नसुल्झिएसम्म विकासको अवरोध कायम नै रहन्छ । त्यसैले निर्देशनको साटो काम किन हुन सकेन भनेर अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रभावकारी बनाउनु पर्छ । खरिद कानुनले उत्पन्न गरेको अन्त्यारो के हो भन्ने पहिचान गरेर समस्यालाई सम्बोधन गर्ने पर्छ । समग्रमा ठेक्का प्रणालीलाई नै पुनरावलोकनको आवश्यकता छ । ठेकेदारले समयमा काम आगाडि नबढाए, बिचमै छोडे वा कुनै किसिमले ठेक्का तोड्नु परेमा उसले गरेको कामको मूल्याङ्कन गरी क्षतिपूर्ति भराई बाँकी भुक्तानी दिने प्रावधान लागु गर्नु पर्छ ।

बाँकी कामको हकमा सोही बाँकी ठेक्का रकममा नेपाल राष्ट्र बैंकले प्रकाशन गर्ने वार्षिक राष्ट्रिय मूल्यवृद्धि सूचकाङ्क अनुसार वृद्धि गरी दोस्रो कम ठेक्का कबोल गर्ने ठेकेदार वा त्यसले नचाहेमा तेस्रोलाई दिने व्यवस्था गर्ने र मूल्यवृद्धिबाट बढ्ने रकम ठेक्का तोडिने ठेकेदारसँग क्षतिपूर्तिमा रूपमा असुलउपर गर्ने व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुन्छ । कार्यान्वयनयोग्य योजना छनोट गर्ने, पहिलो चौमासिक अवधिमा कुनै आयोजनाको कार्यान्वयन प्रक्रिया अगाडि नबढेमा तत्काल स्वतः बजेट तान्ने गरी अन्यत्र दिन सकिने व्यवस्था ऐनमै गर्नु

पर्दछ ।

सवारीसाधन, कार्यालयका सामान, जग्गा, सफ्टवेयर जस्ता स्थिर सम्पत्ति र सामग्रीको खरिदबाट पुँजीगत खर्च वृद्धि हुनुलाई प्रगति मान्ने मान्यताबाट बाहिर निस्किएर आयोजना प्रमुख, विभागीय प्रमुख र सम्बन्धित लेखा उत्तरदायी अधिकारीलाई आफ्नो दायित्वप्रति कानुनी रूपमै जवाफदेही बनाउन सकिने भने बजेट कार्यान्वयनका समस्या जस्ताका तस्तै रहन्छन् ।

राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रलाई आयोजनाको निर्माण गुणस्तरको प्राविधिक परीक्षण गर्ने जिम्मेवारी कुशलतापूर्वक वहन गर्न/गराउन स्रोतसाधनको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ । प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा रहेको राष्ट्रिय विकास समस्या समाधान समितिलाई अझ बढी सक्रिय बनाई हालै पारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी कानुनबमोजिम प्रभावकारी अनुगमन गर्ने र सोका लागि संयन्त्र निर्माण गर्ने काममा राष्ट्रिय योजना आयोगको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउनुपर्ने देखिन्छ ।

यसैगरी खरिद कानुन संशोधन गर्दा सबै वस्तु तथा सेवा र निर्माणको खरिद प्रणाली एउटै नगराई अहिले देखिएका समस्यालाई ध्यानमा राखी फरक फरक किसिमको प्रक्रिया र विधि अपनाउन सक्ने गरी निर्देशिका, मापदण्ड आदिको उचित प्रबन्ध गर्नु पर्छ । निगरानी गर्ने निकायले पनि काम सुरु नगर्दै वा कार्यान्वयनको चरणमा रहेको बेलामा फाइल भिकाई छानबिन गर्नुभन्दा काम सम्पन्न भएपछि विस्तृत छानबिन गर्दा कार्यान्वयनमा बाधा पुग्दैन । विकास प्रशासनका कर्मचारीलाई जवाफदेही र परिणाममुखी बनाउन सेवासुविधा तथा वृत्ति विकासलाई कार्यसम्पादन करार र परिणामसँग जोड्ने प्रणालीको विकास गर्नु पर्छ । पूर्वतयारी नै नगरीएका आयोजनालाई रकम विनियोजन गर्ने पद्धति हटाउन वा स्वतः हट्ने गरी कर्मचारीलाई जवाफदेही बनाउने प्रणाली विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने पद्धति लागु गर्नु पर्छ ।

ब्रह्माण्ड अध्ययन र हाम्रो सीमा

Pratidin National Daily

प्रतिदिन

तपाईं जहाँ भएपनि
प्रतिदिन दैनिक तपाईंसँगै

ताजा र विश्वसनीय खबरको लागि

लगाइन गर्नुहोस

www.pratidindaily.com

रूपमा गुरुत्वाकर्षण शक्तिले प्रमुख भूमिका निर्वाह गरेको हुन्छ ।

ब्रह्माण्डको अवधि

ब्रह्माण्ड अनन्त कालदेखि छ र अनन्त कालसम्म जाने छ तर यसको निर्माण र महापरिनिर्वाणका अवधि देखा परेका छन् । यही अवधिलाई कतिपयले एउटा ब्रह्माण्डको अन्त्य र अर्को ब्रह्माण्डको उदयका रूपमा प्रस्तुत गरेको पाइन्छ । जब कि कुनै पनि तथ्य र तर्कले त्यसलाई साथ दिँदैन । संसारका खगोलविद् र यससम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने अमेरिकाको नासाले केही तथ्य प्रकाशित गरेको छ । केही वर्षपहिले नासाले एउटा जाच्चल्यमान सौर्यमण्डल ब्याक होलमा प्रवेश गरेको देखायो ।

यसबाट के निष्कर्ष निस्कन्छ भने ब्रह्माण्डको निर्माण र निर्वाणको यो अवधिको निर्माणको चरण पूरा भएको छ र सँगै ब्रह्माण्डको महापरिनिर्वाणको अर्को चरण सुरु भएको छ । यसपछि पनि महापरिनिर्वाणको छ अर्ब ९० करोड वर्षसम्म कुनै न कुनै रूपमा जीवको अस्तित्व रहने छ । त्यसपछिको छ अर्ब ९० करोड वर्षको ब्रह्माण्डको परिनिर्वाणको अवधि जीवविहीन अवस्थाको रहने छ । ब्रह्माण्डको यस अवधिको पहिलो चरण अर्थात् छ अर्ब ९० करोड वर्षपहिले मात्र पृथ्वीमा जीवको अस्तित्व देखा परेका ऐतिहासिक तथ्यहरूलाई आधार बनाएर यो निष्कर्ष निकालिएको हो ।

नासाले ब्रह्माण्डको यस अवधिको १३ अर्ब ८० करोड वर्ष आयु समाप्त भएको पनि यसै अवधिमा तथ्याङ्क ल्याएको छ । मेरो विचारमा ब्रह्माण्डको आयु होइन, निर्माण र महापरिनिर्वाणको आधा समय सकिएको

बुझ्नुपर्ने हुन्छ । अथवा निर्माणको अवधि सकिएर महापरिनिर्वाणको अवधि सुरु भएको छ । यसको अर्थ हुन्छ- ब्रह्माण्डको निर्माण र महापरिनिर्वाणको एउटा अवधि २७ अर्ब ६० करोड वर्षको हुन्छ । त्यसमध्ये निर्माण र निर्वाणको वर्तमान अवधिको निर्माणको चरण पूरा भएको छ र महापरिनिर्वाणको अर्को चरण सुरु भएको छ । अबको छ अर्ब ९० करोड वर्षसम्म मानवजातिसहित सबै जीवको अस्तित्व ब्रह्माण्डमा रहने छ । त्यसपछिको यो चरणको अवधि अथवा छ अर्ब ९० करोड वर्षको अवधि मानवजाति तथा सबै प्रकारका जीवको अस्तित्व समाप्त भएको अवस्था हुने छ । यसबिच ग्रह, उपग्रह, छुट्टैग्रहहरूका बिच धेरै किसिमका उथलपुथलपूर्ण अवस्था विकसित हुने छन् । जसले पृथ्वीको आजको अवस्थामा ठुलो परिवर्तन ल्याउने छ र जीव समाप्त हुने छ । अर्को छ अर्ब ९० करोड वर्षभित्रै हाम्रो सौर्यमण्डलसहित सबै सौर्यमण्डल ब्याक होल प्रणालीमा प्रवेश गर्ने छन् । त्यो अवस्था सुरु हुनासाथ बिगब्याङ महाप्रलय हुने छ; जसले पुरानो अवस्था समाप्त गर्ने छ र नयाँ अवस्था सिर्जना गर्ने छ । कतिपय खगोलविद्हरूको भनाइ अनुसार पुरानो अवस्था समाप्त भई नयाँ अवस्था सिर्जना हुन बढीमा नौ सेकेन्ड लाग्छ । ब्रह्माण्डमा फेरि सौर्यमण्डलहरू देखापर्ने छन् । अहिलेकै जस्ता ग्रह, उपग्रह, छुट्टै ग्रह सबै विकसित हुने छन् । सौर्यमण्डललगायत सबै प्रकारका ग्रह, आफ्नो कक्षमा परिक्रमा गर्दै आफ्नो सूर्यको परिक्रमा गर्ने छन् । यसै अवधिमा सौर्यमण्डलका अनेकौँ ग्यालेक्सी विकसित हुने छन् । ग्यालेक्सीमा रहेका सबै सौर्यमण्डलले आफ्नो कक्षमा परिक्रमा गर्ने छन् ।

❖ बाँकी तेश्रो पृष्ठमा

